Pobrane z czasopisma Studia Iuridica Lublinensia **http://studiaiuridica.umcs.pl**
Data: 25/11/2026 02:53:14

Artykuły

Studia Iuridica Lublinensia vol. XXV, 3, 2016
DOI: 10.17951/sil.2016.25.3.459

Waldemar Kozyra
Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie
waldemar.kozyra@poczta.umcs.lublin.pl

Polityka administracyjna ministra spraw wewnętrznych Rzeczypospolitej Polskiej Bronisława Wilhelma Pierackiego w latach 1931–1934

Administrative Politics of Polish Minister of the Internal Affairs Bronisław Wilhelm Pieracki from 1931 to 1934

STRESZCZENIE

Bronisław Wilhelm Pieracki był aktywnym działaczem środowiska politycznego skupionego wokół marszałka Józefa Piłsudskiego. Szybko awansował w Wojsku Polskim, uzyskując w 1924 r. stopień pułkownika dyplomowanego. Po zamachu majowym 1926 r., w którym wziął aktywny udział, stał się jedną z głównych person grupy pułkowników rządzącej Polską w imieniu J. Piłsudskiego od 1930 r. W latach 1930–1931, będąc ministrem bez teki, pełnił funkcję wicepremiera. Od dnia 23 czerwca 1931 r. do swojej tragicznej śmierci w dniu 15 czerwca 1934 r. sprawował urząd ministra spraw wewnętrznych RP. W tym czasie jego polityka administracyjna koncentrowała się na utrzymaniu spokoju i bezpieczeństwa wewnętrznego w państwie, w szczególności na uśmierzaniu fali strajków i niepokojów społecznych podsycanych przez opozycję antysanacyjną, a pogłębianych wyjątkowo trudną sytuacją gospodarczą kraju (Wielki Kryzys Gospodarczy z lat 1929–1935). Z nałożonych zadań wywiązywał się bardzo dobrze, zyskując renomę skutecznego polityka. Stanisław Cat-Mackiewicz pisał, że „Pieracki dałby sobie radę z najbardziej rozbujaną rewolucją". W znaczącym zakresie usprawnił organizację i funkcjonowanie resortu spraw wewnętrznych (uproszczenie struktury i redukcje personelu administracyjnego) oraz wcielał w życie ustawę samorządową z 1933 r. ujednolicającą organizację i działalność związków komunalnych. W dniu 15 czerwca 1934 r. B.W. Pieracki został postrzelony przez zamachowca Grzegorza Maciejko, Ukraińca i członka Organizacji Ukraińskich Nacjonalistów. Ciężko ranny minister Pieracki zmarł tego samego dnia. Pośmiertnie został mianowany generałem brygady, a jego pogrzeb stał się wielką manifestacją patriotyczną. Pochowano go w grobowcu rodzinnym w Nowym Sączu.

Słowa kluczowe: Bronisław Wilhelm Pieracki; polityka administracyjna; minister spraw wewnętrznych; Ministerstwo Spraw Wewnętrznych; resort spraw wewnętrznych; administracja ogólna; piłsudczycy; zamach majowy; Organizacja Ukraińskich Nacjonalistów

Pobrane z czasopisma Studia Iuridica Lublinensia **http://studiaiuridica.umcs.pl**
Data: 25/11/2026 02:53:14

Bronisław W. Pieracki urodził się 28 maja 1895 r. w Gorlicach, był synem Stanisława i Marii z Budziszewskich. Ukończył gimnazjum filologiczne w Nowym Sączu. Studiował filologię w Krakowie i Wiedniu oraz prawo we Lwowie. Działacz Związku Walki Czynnej i „Strzelca". W czasie I wojny światowej służył w II Brygadzie Legionów w 2 p.p. (sierpień 1941 – maj 1915), a do września 1917 r. w III Brygadzie w 4 p.p. Po kryzysie przysięgowym, wcielony do armii austriackiej, w której służył do maja 1918 r. Następnie dowodził komendami Polskiej Organizacji Wojskowej w Nowym Sączu i we Lwowie. Od 1 listopada 1918 r. w Wojsku Polskim, był jednym z głównych obrońców Lwowa w wojnie polsko-ukraińskiej. Od 1 stycznia 1919 r. pracował w Komisji Weryfikacyjnej Legionów Polskich, a od 1 marca 1919 r. – w Departamencie I Mobilizacyjno-Organizacyjnym Ministerstwa Spraw Wojskowych. 1 września 1919 r. został szefem Sekcji Religijno-Wyznaniowej, a od 1 lipca 1920 r. – szefem Samodzielnej Sekcji Wyznań Niekatolickich MSWojsk. W czasie najazdu bolszewickiego w 1920 r., na prośbę gen. Bolesława Roi, został oddelegowany do Poznańskiej Grupy Operacyjnej jako oficer łącznikowy Głównej Kwatery Naczelnego Wodza (1 sierpnia – 15 września 1920 r.). Po wojnie wrócił na poprzednie stanowisko w Ministerstwie Spraw Wojskowych. 3 maja 1922 r. Bronisław Pieracki otrzymał stopień podpułkownika (lista starszeństwa od 1 czerwca 1919 r.). W latach 1923–1924 studiował w Wyższej Szkole Wojennej, a po jej ukończeniu został oficerem dyplomowanym. Przydzielono go do Inspektoratu 4 Armii na stanowisko pierwszego referenta. Następnie oddelegowano go na okres 6 miesięcy do Oddziału IV Sztabu Generalnego WP. 17 grudnia 1924 r. awansowany do stopnia pułkownika dyplomowanego (lista starszeństwa od 15 sierpnia 1924 r.)[1]. 4 kwietnia 1925 r. minister spraw wojskowych gen. Władysław Sikorski powołał go na stanowisko oficera do zleceń specjalnych w MSWojsk. i mianował swoim sekretarzem w Sekcji Komitetu Politycznego Rady Ministrów dla spraw Województw Wschodnich i Mniejszości Narodowych[2]. B. Pieracki w Ministerstwie Spraw Wojskowych współpracował również z następcą gen. W. Sikorskiego, gen. Lucjanem Żeligowskim, biorąc czynny udział w przygotowaniach do zamachu

[1] Centralne Archiwum Wojskowe, Akta Personalne (dalej jako: CAW, AP), sygn. 7563 – Pieracki Bronisław, Główna karta ewidencyjna 3 listopada 1928 r., k. 11; Centralne Archiwum Wojskowe, Akta Personalno-Odznaczeniowe, Virtuti Militari, sygn. 59–5020 – Pieracki Bronisław, Wniosek VM z dnia 13 sierpnia 1921 r.; Z. Landau, *Pieracki Bronisław Wilhelm*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 26, Wrocław 1981, s. 132–134; W. Kozyra, *Polityka administracyjna ministrów spraw wewnętrznych Rzeczypospolitej Polskiej w latach 1918–1939*, Lublin 2009, s. 199–200.

[2] CAW, AP, sygn. 7563, k. 68 – Pismo MSWojsk. do B. Pierackiego z dnia 4 kwietnia 1925 r. Gen. W. Sikorski nie do końca ufał B. Pierackiemu, pisząc o nim w opinii wojskowej: „Oficer o wybitnej inteligencji. Niezwykle bystry, posiada wielką łatwość opanowania zagadnień organizacyjno-wojskowych […]. Zajmuje się z pasją sprawami politycznymi i państwowymi. Przy zagwarantowaniu lojalności [podkr. – W. K.] może być jego praca w tej dziedzinie pożyteczną dla sprawy" – CAW, AP, sygn. 7563, k. 73a, Karta ewidencyjna 1934, Opinie.

Pobrane z czasopisma Studia Iuridica Lublinensia **http://studiaiuridica.umcs.pl**
Data: 25/11/2026 02:53:14

majowego. Podczas jego trwania nadzorował strajkiem kolejarzy zorganizowanym przez związkowców z Polskiej Partii Socjalistycznej[3]. Po zwycięskim zamachu majowym, 11 października 1926 r. otrzymał przydział do pracy w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych na stanowisko naczelnika Samodzielnego Wydziału Wojskowego. 26 marca 1928 r. odszedł z MSW, gdyż w wyborach parlamentarnych 1928 r. uzyskał mandat poselski z ramienia Bezpartyjnego Bloku Współpracy z Rządem Józefa Piłsudskiego (BBWR) i został wiceprzewodniczącym jego klubu parlamentarnego. Już 8 października 1928 r. zrzekł się mandatu, ponieważ otrzymał nominację na II zastępcę szefa Sztabu Generalnego. Po kilku miesiącach opuścił to stanowisko, gdyż 19 kwietnia 1929 r. został ustanowiony podsekretarzem stanu w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych. 4 grudnia 1930 r. w rządzie Walerego Sławka otrzymał stanowisko ministra bez teki, czyli wicepremiera, które piastował również w gabinecie Aleksandra Prystora. 23 czerwca 1931 r. otrzymał nominację na urząd ministra spraw wewnętrznych i pracował na tym stanowisku do swojej tragicznej śmierci, tj. do 15 czerwca 1934 r.[4]

Bronisław Wilhelm Pieracki, zostając szefem resortu spraw wewnętrznych – mimo młodego wieku (w 1931 r. miał 36 lat) – był już doświadczonym politykiem obozu sanacyjnego, wchodzącym w skład ścisłego grona współpracowników marszałka Józefa Piłsudskiego, czyli grupy pułkowników[5].

Badając dzieje aktywności poszczególnych struktur czy organów administracji publicznej – w tym przypadku Ministerstwa Spraw Wewnętrznych z okresu zarzadzania nim przez Bronisława W. Pierackiego – historyk w znaczącym zakresie powinien, a nawet musi, odwoływać się do ustaleń nauk administracyjnych. Nie może jednak przenosić ich wprost i w całości na grunt badań historycznych, zwłaszcza że wspomniane nauki, mimo znacznego wysiłku i dużych osiągnięć w tym zakresie, nie ustaliły swojej jednolicie rozumianej dziedziny badawczej ani szeregu zjawisk i pojęć z nią związanych. Biorąc te zastrzeżenia pod uwagę, należy stwierdzić, że polityka administracyjna to odwołująca się do racjonalnych założeń programowa działalność organów administracji publicznej, realizowana w prawnie dozwolonych formach i sposobach działania. Na jej kształt zasadniczy wpływ wywiera czynnik pozaprawny, jakim jest ogólnie rozumiane życie polityczne kraju. Poszczególne fazy tej polityki odpowiadają

[3] CAW, AP, sygn. 7563, k. 12; A. Garlicki, *Józef Piłsudski*, Warszawa 1990, s. 345; Z. Landau, *Pieracki Bronisław Wilhelm*..., s. 133. W pierwszej połowie lat 20. B. Pieracki był członkiem lóż masońskich działających w wojsku. Prawdopodobnie został „uśpiony" (wykluczony) w 1928 r. Zob. L. Chajn, *Polskie wolnomularstwo 1920–1938*, Warszawa 2005, s. 162, 423–425. Szerzej na ten temat: M. Gawryszczak, *Bronisław Wilhelm Pieracki (1895–1934). Biografia polityczna*, Łódź 1914, s. 29 i n.

[4] CAW, AP, sygn. 7563, k. 12; k. 69 – Pismo MSW do MSWojsk. z dnia 2 kwietnia 1928 r.; P. Stawecki, *Słownik generałów Wojska Polskiego*, Warszawa 1994, s. 247–248; *Kto był kim w Drugiej Rzeczypospolitej*, red. J.M. Majchrowski, współpr. G. Mazur, K. Stepan, Warszawa 1994, s. 154–155.

[5] W. Kozyra, *Polityka administracyjna*..., s. 200.

Pobrane z czasopisma Studia Iuridica Lublinensia **http://studiaiuridica.umcs.pl**
Data: 25/11/2026 02:53:14

okresom dziejowym charakterystycznym dla historii politycznej danego kraju. Fazy te występują w istocie niezależnie od tego, czy obowiązuje dotychczasowe ustawodawstwo czy ulega ono sukcesywnym zmianom i przekształceniom[6].

Minister spraw wewnętrznych Bronisław W. Pieracki kierował jednym z największych resortów w państwie, posiadającym różnorodny i złożony zakres kompetencji. Można go podzielić na dwa zasadnicze działy. Pierwszy to uprawnienia szefa MSW dotyczące szeroko rozumianych zagadnień życia społeczno-politycznego kraju. W ich ramach były ustalane koncepcje i główne kierunki dla całej polityki administracyjnej ministrów spraw wewnętrznych. W dziale tym realizowano ogólne (ramowe) kompetencje kierowników MSW, wykonywane zazwyczaj w formie swobodnego uznania administracyjnego (władzy dyskrecjonalnej). Dział drugi obejmował zadania ministrów spraw wewnętrznych w zakresie spraw *sensu stricto* administracyjnych. Kompetencje te były zazwyczaj dokładnie (enumeratywnie) określone w różnego rodzaju aktach prawnych. Na przestrzeni dwudziestolecia międzywojennego polityka administracyjna ministrów spraw wewnętrznych w kwestiach *sensu stricto* administracyjnych była realizowana w następujących zakresach spraw: bezpieczeństwa i porządku publicznego, obronności kraju, samorządu terytorialnego, aprowizacji państwa, zdrowia publicznego, techniczno-budowlanych, organizacji i funkcjonowania urzędów, inspekcji ministerialnej[7].

W latach 1918–1926 koncepcja polityki administracyjnej resortu spraw wewnętrznych zakładała, że jego kompetencje powinny być realizowane jedynie pod kątem spraw bezpieczeństwa wewnętrznego i porządku publicznego w państwie. W konsekwencji zagadnienia społeczno-polityczne kraju i sprawy *sensu stricto* administracyjne analizowano przez pryzmat ich bezpośredniego wpływu na stan zagrożenia bezpieczeństwa i porządku publicznego. Stąd też najważniejszą komórką organizacyjną w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych był departament zajmujący się kwestiami bezpieczeństwa publicznego. Niemal zupełnie nie analizowano natomiast bezpośrednich i pośrednich przyczyn politycznych mających wpływ na to zagrożenie. W istocie więc nie studiowano założeń ideowo-politycznych i programów politycznych partii i ugrupowań politycznych, zwłaszcza tych, które nie naruszały wprost i bezpośrednio bezpieczeństwa wewnętrznego państwa oraz porządku publicznego. Partie polityczne, uznające konstytucyjny porządek Rzeczypospolitej, mające swoich przedstawicieli w parlamencie i często współtworzące koalicje rządowe, w zasadzie nie były przedmiotem kontroli ze strony służb bezpieczeństwa. Sytuacja poczęła zmieniać się dopiero pod koniec 1922 r., po zabójstwie prezydenta Gabriela Narutowicza. Zasadniczym przedmiotem zainteresowań organów resortu spraw wewnętrznych były organizacje społeczne, ruchy i partie polityczne, zarówno polskie, jak i mniejszości narodowych, które wprost i czynnie atakowały panujący w Polsce ustrój polityczno-prawny

[6] *Ibidem*, s. 24.
[7] *Ibidem*, s. 24–25.

Pobrane z czasopisma Studia Iuridica Lublinensia **http://studiaiuridica.umcs.pl**
Data: 25/11/2026 02:53:14

i porządek społeczny oraz bezpośrednio i czynnie naruszały bezpieczeństwo wewnętrzne państwa. Partie te były z całą mocą i determinacją zwalczane przez aparat administracyjno-policyjny resortu spraw wewnętrznych[8].

Po zamachu majowym 1926 r. elita polityczna nowego obozu rządzącego uznała, że dotychczasowa koncepcja polityki administracyjnej resortu spraw wewnętrznych jest niewłaściwa i należy ją zmienić. Piłsudczycy stwierdzili, iż problem bezpieczeństwa publicznego należy sprowadzić „do właściwej miary". Według nich głównym przedmiotem polityki administracyjnej resortu spraw wewnętrznych powinny być „zagadnienia ogólnopolityczne". Przez ich pryzmat należało rozwiązywać wszystkie kwestie wchodzące w zakres uprawnień urzędu ministra spraw wewnętrznych, w tym bezpieczeństwa i porządku publicznego. Sanacyjni ministrowie spraw wewnętrznych, również Bronisław W. Pieracki, koncentrowali się na dokładnym rozpoznaniu życia społeczno-politycznego w państwie i jego dogłębnej analizie, na ustaleniu, jakie jego segmenty (partie polityczne, organizacje społeczne, mniejszości narodowe, poszczególni obywatele) właściwie wpływały na organizację i funkcjonowanie państwa, a jakie negatywnie, które z nich należało wspierać, które stanowiły dla niego zagrożenie, a które były już śmiertelnym niebezpieczeństwem. Od tych ocen w dużej mierze zależało, jakie działania, czyli jaką politykę administracyjną, mają prowadzić ministrowie spraw wewnętrznych wobec poszczególnych partii i ruchów politycznych, organizacji i stowarzyszeń społecznych, mniejszości narodowych i poszczególnych obywateli. Oceny te wpływały na formy i sposoby wykonywania polityki administracyjnej ministrów spraw wewnętrznych w zakresie spraw *sensu stricto* administracyjnych. Przyjmując nową koncepcję polityki administracyjnej, już w dniu 1 lipca 1926 r. w zasadniczy sposób przebudowano strukturę organizacyjną Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, likwidując dotąd jego najważniejszą jednostkę organizacyjną, tj. Departament Bezpieczeństwa i Prasy. W jego miejsce powołano nową komórkę – Departament Polityczny, składający się z trzech wydziałów: a) społeczno-politycznego, b) narodowościowego, c) bezpieczeństwa. Szybko stał się on najważniejszą częścią Ministerstwa Spraw Wewnętrznych. Należy też wskazać, iż zmiana ta była realizowana w ramach istniejącego dotąd ustawodawstwa. W dalszym ciągu obowiązywała Konstytucja marcowa z 1921 r. oraz wprowadzone przed majem 1926 r. prawo administracyjne, w zasadniczy sposób określające uprawnienia i zakres zadań resortu spraw wewnętrznych[9].

Minister spraw wewnętrznych Bronisław Wilhelm Pieracki w swoich wystąpieniach publicznych, zwłaszcza na forum parlamentu, mówił:

[8] *Ibidem*, s. 232–233.

[9] Konstytucja marcowa z 1921 r. została znowelizowana ustawą z dnia 2 sierpnia 1926 r. (Dz.U. RP, nr 44, poz. 267); W. Kozyra, *Polityka administracyjna*..., s. 335.

Pobrane z czasopisma Studia Iuridica Lublinensia **http://studiaiuridica.umcs.pl**
Data: 25/11/2026 02:53:14

Odnośnie do polityki Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, stoję na stanowisku, iż celem i zadaniem tej polityki jest wzbogacenie sił produkcyjnych w całym społeczeństwie oraz oddziaływanie na życie społeczne w kierunku poszukiwania harmonii między interesami wszystkich i poszczególnych obywateli, a co za tym idzie wytworzenie warunków, w których by zarówno Państwo, jak i poszczególni jego obywatele mogli osiągnąć najwyższy poziom pomyślności.

Punktem wyjścia dla tej polityki było nie tylko określone rozumienie rzeczywistości polskiej, ale i postanowienia obowiązującej konstytucji, która określała prawa i obowiązki rządu oraz prawa i obowiązki obywateli[10].

Bronisław Pieracki uważał, że „największą troską" każdego ministra spraw wewnętrznych winno być „zadanie utrzymania w państwie bezpieczeństwa publicznego, spokoju i porządku". Bez należytego rozwiązania tego problemu nie mogło być mowy ani o spokojnej pracy codziennej, ani o korzystaniu z konstytucyjnych swobód obywatelskich. „Zagadnienie bezpieczeństwa publicznego w tej skali, w jakiej ono obecnie zaprząta umysły i siły zarówno administrujących, jak i całego społeczeństwa, jest specjalnym zjawiskiem powojennym i w tym rozmiarze w czasach przedwojennych w ogóle nie istniało". Pieracki stwierdził, że w Polsce Odrodzonej od pierwszej chwili jej istnienia kwestia bezpieczeństwa, spokoju i porządku publicznego była problemem bardzo trudnym, a na początku lat 30. skomplikował ją jeszcze kryzys gospodarczy. Na stan tego bezpieczeństwa miały wpływ takie czynniki, jak: a) „narodowościowe zróżnicowanie obywateli", b) wielka rozpiętość „poziomów kulturalnych między poszczególnymi częściami państwa i grupami ludności", c) znaczne różnice w zakresie pojmowania istoty państwa i „kryteriów państwowego myślenia i działania" wśród inteligencji jako grupy społecznej. Zwracając uwagę na tę ostatnią przyczynę, stwierdził, że pojęciami „państwo" i „naród" w Polsce żonglowano i nie pozwalano na „utożsamienie i złączenie Państwa w jedno z pojęciem Narodu". Przyczyną tego zjawiska była psychologia różnych grup i odłamów, które chętnie utożsamiały się z całością narodu. Uważał, że tylko ustalone przez „ideologię państwową (państwowotwórczą)" rozumienie narodu i państwa nie przeciwstawiało tych pojęć, ale właśnie je łączyło. Otóż rozumienie narodu jako wspólnoty politycznej wszystkich obywateli, a nie grupy etnicznej, oraz państwa jako dobra wspólnego całego społeczeństwa trwale łączyło i zespalało te dwa pojęcia. Inne ich rozumienie rozrywało tę wspólnotę, a w rzeczywistości wywoływało konflikty i wpływało negatywnie na stan bezpieczeństwa publicznego. Mówił: „Rolnicy sądzą, iż Polska powinna być tylko krajem rolniczym, przemysłowcy upatrują jej w rozwoju przemysłu, robotnicy akceptują przede wszystkim interesy robotnicze. W innym przekroju – Stronnictwo Narodowe piastuje wizję Polski jako twierdzy szowinistycznego nacjonalizmu, zaś PPS – socjalizmu". Gdy jeszcze dodamy do tych

[10] Archiwum Akt Nowych, Ministerstwo Spraw Wewnętrznych, Gabinet Ministra – Sekretariat Ministra (dalej jako: AAN, MSW, GM – SM), sygn. 801 – Materiały przygotowywane do wystąpienia ministra spraw wewnętrznych w Komisji Budżetowej Sejmu RP, styczeń 1933 r., s. 140.

Pobrane z czasopisma Studia Iuridica Lublinensia **http://studiaiuridica.umcs.pl**
Data: 25/11/2026 02:53:14

skrzyżowań aspiracje wynikające „z nastawień grup narodowościowych", to „łatwo uświadomimy sobie trudności, jakie ma do pokonania państwowa racja stanu, której zadaniem jest harmonizowanie społecznych interesów i ujmowanie ich w organiczną całość". Podkreślał z mocą: „Zadaniem państwowej racji stanu musi być i jest łączenie i ochrona wartości wspólnych, odrzucenie, a nawet zwalczanie uroszczeń grupowych, stanowych i frakcyjnych"[11].

Wychodząc z tych ustaleń, minister Bronisław W. Pieracki stwierdzał, że kierowany przez niego resort spraw wewnętrznych miał do czynienia, generalnie rzecz ujmując, z dwoma rodzajami zjawisk zakłócających bezpieczeństwo wewnętrzne państwa. Były to: 1) pospolite przestępstwa natury kryminalnej oraz 2) wszelkiego rodzaju wykroczenia polityczne. Te ostatnie były „produktem bądź rozluźnienia podstawowych dyscyplin obywatelskich, bądź skutkiem świadomie wrogiego stosunku do naszego państwa jako tworu politycznego lub też do panującego u nas porządku społeczno-ekonomicznego". Dokładniej analizując źródła przestępczości politycznej, sklasyfikował je następująco: a) przestępczość komunistyczna – jej podstawą była obca, fundamentalnie sprzeczna z polską racją stanu ideologia polityczna, zwalczana przez polskie służby bezpieczeństwa we wszystkich jej przejawach z całą surowością prawa. „Państwowa racja stanu – pisał – nie może się wdać w sentymentalne rozważania subiektywnych pobudek stawania przez poszczególne jednostki pod sztandarem III Międzynarodówki". Uważał, że okres polskiej suwerenności był najzupełniej wystarczający, by ukształtowała się w społeczeństwie państwowa świadomość obywatelska. Jeżeli ktoś wchodził z nią w konflikt, sam pozbawiał się prawa „apelowania do wyrozumiałości i pobłażliwości ze strony organów, powołanych do ochrony interesów państwa", b) przestępczość przeciwko aktualnie rządzącemu układowi ideowo-politycznemu w państwie („ideowej treści państwa"). Dokonywały jej organizacje i stronnictwa, które uznawały państwowość polską. Konflikty tych organizacji z administracją państwową „wyrastały na gruncie ich swoistych poglądów na problem uszczęśliwienia bliźnich i zbawienia narodu". B.W. Pieracki podkreślał, iż w sferze bezpieczeństwa publicznego sedno rzeczy leży nie w hasłach, lecz w czynach. „Jeśli ktoś w imię uszczęśliwienia bliźniego chce go pozbawić życia, to władza powołana do przestrzegania ustaw musi słuchać przepisów kodeksu karnego". W konsekwencji władza państwowa musiała działalność społeczną utrzymać w granicach przepisanych przez ustawy. Mówił:

> Jeżeli SN [Stronnictwo Narodowe – W. K.] mniema, że droga do uszczęśliwienia Polski prowadzi przez podżeganie młodzieży do aktów terroru względem Żydów, to administracja, nie znajdując w żadnej ustawie upoważnienia dla żadnego stronnictwa do rozwijania tego rodzaju inicjatywy, a przeciwnie, mając obowiązek ochrony bezpieczeństwa wszystkich obywateli [podkr. w oryginale], spełnia swoją powinność i uruchamia środki konieczne dla położenia kresu wybrykom podekscytowanej młodzieży.

[11] *Ibidem*, s. 128–131.

Pobrane z czasopisma Studia Iuridica Lublinensia **http://studiaiuridica.umcs.pl**
Data: 25/11/2026 02:53:14

Gdy Stronnictwo Ludowe uważało się powołane „do organizowania rewolty, jak to miało miejsce w Łopanowie i Lubli, jako też zastosowanie terroru względem włościan, wywożących swoje produkty do miasta", to władze bezpieczeństwa, uderzając w aktywistów SL, spełniały swoją powinność i czyniły, co należało, by przywrócić ład i porządek. Podkreślał, że policja nigdy i w żadnym wypadku nie stała się przyczyną starcia z obywatelami, że spełniała swoje obowiązki jako gwarantka bezpieczeństwa obywateli, i to nie jako siła represyjna, lecz „siła powołana do zapobiegania wszelkim nadużyciom swobód obywatelskich". Konkludował ostatecznie, że stałość założeń ogólnych i wytycznych w działaniu resortu dawały społeczeństwu „gwarancję bezstronności naszej pracy. Nikt nie jest prześladowany, ale i nikt nie może być uprzywilejowany [podkr. w oryginale]. Każdy akt terroru, niezależnie od środowiska, z jakiego wychodzi, tępimy z jednakową energią i konsekwencją"[12].

Tak określone zasady, zadania i cele polityki administracyjnej resortu spraw wewnętrznych spotykały się z bardzo dobrym przyjęciem wśród znacznych kręgów społeczeństwa, a przede wszystkim wśród sanacyjnej większości parlamentarnej. Nieprzychylnie lub wręcz wrogo przyjmowały je natomiast antyrządowe kręgi społeczne, a w szczególności opozycja sejmowa. Podczas sesji budżetowej 1932/1933 r. poseł socjalistyczny Zygmunt Żuławski, mówiąc o rządach systemu „ideologii państwowej", oświadczył: „Nie ma demokracji w kraju, istnieje więc dyktatura… Wszystko dla państwa! Bierzecie pensje wysokie – po to tylko, by móc dla państwa pracować! »Pacyfikacja«, Brześć – dla państwa; sądy doraźne i szubienice – dla państwa; skazywanie ludzi na głód, odbieranie zasiłków bezrobotnym – w interesie państwa. Jakiego państwa? W interesie waszej kliki rządzącej, a nie w interesie państwa". Mówił: „Nieprawdą jest, żeby Polska nie mogła istnieć bez gwałtów, bez niewoli, bez nędzy mas. To tylko wy bez tego istnieć nie możecie, ale Polska może; tak samo jak może istnieć i istnieć będzie bardzo dobrze bez was". Na koniec stwierdził: „Do tych właśnie zastraszonych, zbitych, głodnych i skopanych mas odzywamy się stąd, ażeby zburzyć ich spokój i ażeby porwać je do buntu przeciwko gwałtowi, krzywdzie, bezprawiu". Inny poseł PPS, Adam Ciołkosz, dodawał, że były trzy główne symbole systemu sanacyjnego: „czerwony ołówek cenzora, biała pałka policjanta i sądy doraźne"[13]. Minister spraw wewnętrznych B.W. Pieracki ripostował, wskazując na „fakt oczywisty", że w państwie pod rządami marszałka Józefa Piłsudskiego „ład społeczny został utrzymany, […] administracja skutecznie strzeże publicznego bezpieczeństwa i spokoju – owych podstawowych warunków pomyślnego zakończenia walki z kryzysem, kierowanej mocną dłonią szefa rządu i prowadzonej przez cały rząd"[14].

[12] *Ibidem*, s. 132–137.

[13] A. Próchnik, *Pierwsze piętnastolecie Polski Niepodległej. Zarys dziejów politycznych*, Warszawa 1983, s. 364–347.

[14] AAN, MSW, GM – SM, sygn. 801, s. 138.

Pobrane z czasopisma Studia Iuridica Lublinensia **http://studiaiuridica.umcs.pl**
Data: 25/11/2026 02:53:14

9 maja 1931 r. upadł rząd Aleksandra Prystora. W nowym gabinecie, na czele którego stanął Janusz Jędrzejewicz (10 maja 1933 – 13 maja 1934) B.W. Pieracki utrzymał tekę ministra spraw wewnętrznych, podobnie jak i w następnym, utworzonym 15 maja 1934 r. przez Leona Kozłowskiego[15].

Bronisław Pieracki jako szef resortu spraw wewnętrznych bardzo sprawnie zarządzał podległą mu administracją, mimo wyjątkowo trudnej sytuacji gospodarczej kraju (Wielki Kryzys Gospodarczy) oraz napiętej sytuacji politycznej, wstrząsanej strajkami i masowymi wystąpieniami antyrządowymi, kierowanymi głównie przez opozycję centrolewicową[16]. Stąd też nie bez racji Stanisław Cat-Mackiewicz w wileńskim „Słowie" pisał, że „Pieracki dałby sobie radę z najbardziej rozbujaną rewolucją"[17].

Mając jasno nakreślone cele i zadania dla swego resortu, zdecydowanie działał na rzecz jego dalszego usprawnienia, dostosowania do aktualnych wymogów życia oraz reorganizacji wynikającej z rygorystycznie prowadzonej polityki oszczędnościowej państwa. W czasie jego urzędowania sukcesywnie wprowadzano w życie ustalenia działającej przez wiele lat Komisji do spraw Usprawnienia Administracji Publicznej. Dotyczyło to zwłaszcza administracji terenowej, gdzie przeprowadzono komasację wydziałów w urzędach wojewódzkich oraz likwidację szeregu samodzielnych dotąd administracji, np. urzędów ziemskich. W tym czasie weszła w życie ustawa ujednolicająca organizację i funkcjonowanie samorządu terytorialnego. Poważne zmiany zaszły w organizacji i funkcjonowaniu Ministerstwa Spraw Wewnętrznych (statut z dnia 25 czerwca 1932 r.). Odtąd składało się ono z departamentów i biur. Były to: Departament Polityczny, Departament Samorządu, Departament Administracyjny, Departament Techniczno-Budowlany, Gabinet Ministra (na prawach departamentu) oraz Biura: Personalne, Wojskowe, Aprowizacyjne. Minister B.W. Pieracki przeprowadził szereg inspekcji podległych mu struktur, między innymi w województwie pomorskim, a w szczególności w Gdyni oraz Polsce południowo-wschodniej. Prowadził dalsze zmiany w strukturze personalnej resortu, dlatego opozycja polityczna oskarżała go o „militaryzację administracji" i dalsze przenoszenie w stan nieczynny urzędników niezwiązanych z reżimem sanacyjnym[18].

---

[15] *Gabinety Drugiej Rzeczypospolitej*, red. J. Faryś, J. Pajewski, Szczecin – Poznań 1997, s. 227–250.

[16] Z. Landau, J. Tomaszewski, *Zarys historii gospodarczej Polski 1918–1939*, Warszawa 1981, s. 178; W. Kozyra, *Ustawowe uprawnienia ministrów spraw wewnętrznych i zarys ich realizacji w Rzeczypospolitej Polskiej w latach 1918–1939*, [w:] *Państwo – władza – społeczeństwo w dwudziestym wieku*, red. W. Kozyra, „Res Historica" 2004, z. 16, s. 44–45.

[17] S. Mackiewicz-Cat, *Kto to są „pułkownicy"*, „Słowo" 1935, nr 47 (5 maja).

[18] Archiwum Akt Nowych, Ministerstwo Spraw Wewnętrznych, Gabinet Ministra, Wydział Organizacyjo-Prawny, sygn. 707, s. 264; AAN, MSW, GM – SM, sygn. 820, s. 2, 9, 15; „Monitor Polski" 1932, nr 33, 35, 52, 148, 211–214, 218; „Monitor Polski" 1934, nr 126–126, 131; W. Kozyra, *Ustawowe uprawnienia*..., s. 44–45, 144 i n.

Pobrane z czasopisma Studia Iuridica Lublinensia **http://studiaiuridica.umcs.pl**
Data: 25/11/2026 02:53:14

W Ministerstwie Spraw Wewnętrznych Bronisław Pieracki współpracował z podsekretarzami stanu: Władysławem Korsakiem i Kazimierzem Stamirowskim, którego 17 listopada 1931 r. zastąpił dr Bronisław Nakoniecznikow-Klukowski[19]. Jego z kolei 2 listopada 1932 r. zastąpił Mikołaj Dolanowski[20]. Współpracował następnie z: 1) dyrektorami: Henrykiem Kaweckim, dyrektorem Departamentu Politycznego, płk. dypl. Bolesławem Świdzińskim, dyrektorem Biura Personalnego, kpt. dr. Piotrem Igielskim, dyrektorem Biura Aprowizacyjnego, 2) naczelnikami: kpt. Henrykiem Suchenkiem-Sucheckim, Stanisławem Kucharskim, Wacławem Sokalewiczem, 3) radcami ministerialnymi: Edwardem Duninem-Wąsowiczem, Ryszardem Kochem, Janem Bachem, Zygmuntem Rudolfem[21].

Minister spraw wewnętrznych Bronisław W. Pieracki podczas swojego urzędowania wymienił prawie wszystkich wojewodów. W województwie białostockim 8 marca 1934 r. został odwołany Marian Zyndram-Kościałkowski, a w jego miejsce mianowano p.o. wojewody Stanisława Michałowskiego; we Lwowie 7 lipca 1931 r. został odwołany wojewoda dr Bronisław Nakoniecznikow-Klukowski, a na jego miejsce ustanowiono dr. Józefa Różnieckiego (Rożnieckiego) – opuścił on to stanowisko już 4 lutego 1933 r., a na jego miejsce przyszedł płk Władysław Belina-Prażmowski; dr. J. Różnieckiego powołano na urząd wojewody lubelskiego, po ustąpieniu z niego Bolesława Świdzińskiego (8 lutego 1933 r.); wojewodę łódzkiego Władysława Jaszczołta zastąpił Aleksander Hauke-Nowak (31 stycznia 1933 r.); na opuszczone miejsce przez wojewodę nowogródzkiego Zygmunta Beczkowicza w dniu 20 czerwca 1931 r. został powołany płk Wacław Kostek-Biernacki (3 lipca 1931 r.); Z. Beczkowicz objął Urząd Wojewódzki Wileński. W. Kostka-Biernackiego bardzo szybko odwołano z Nowogródka (1 lutego 1932 r.), a w jego miejsce ustanowiono Stefana Świderskiego. W. Kostek-Biernacki został mianowany 8 września 1932 r. wojewodą poleskim, w miejsce Jana Krahelskiego.

[19] Archiwum Akt Nowych, Ministerstwo Spraw Wewnętrznych, Dopływy, sygn. 991; A. Piber, *Nakoniecznikow-Klukowski Bronisław Franciszek*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 22, Warszawa 1997, s. 471–474; *Kto był kim*..., s. 57; *Encyklopedia Historii Drugiej Rzeczypospolitej*, red. A. Garlicki, Z. Landau, W. Roszkowski, P. Stawecki, J. Tomaszewski, Warszawa 1999, s. 247.

[20] Centralne Archiwum Wojskowe, Akta Personalno-Odznaczeniowe, Krzyż Walecznych, sygn. 20 lutego 1921 r., Dolanowski Mikołaj, Wniosek o Krzyż Walecznych – otrzymany 14 maja 1921 r.; Archiwum Akt Nowych, Ministerstwo Spraw Wewnętrznych, Dopływy – Wykaz Teczek Pracowników MSW, sygn. 202/31, Dolanowski Mikołaj, k. 1–7; AAN, MSW, Dop., sygn. 987, s. 51; „Monitor Polski" 1933 nr 169, 171, 204; R. Hausner, *Pierwsze dwudziestolecie administracji spraw wewnętrznych*, Warszawa 1939, s. 34, 66–67; *Kto był kim*..., s. 149–150.

[21] Centralne Archiwum Wojskowe, Biuro Personalne Ministerstwa Spraw Wojskowych, sygn. I, 300, 18, 395 płk. dypl. Świdziński Bolesław; mjr Kucharski Stanisław; I, 300, 18, 393, kpt. dr Igielski Piotr; AAN, MSW, Dop., sygn. 15, s. 2; sygn. 29, s. 90; sygn. 987, s. 34; sygn. 1068, s. 1; sygn. 1071, s. 15; sygn. 1073, s. 19; sygn. 703, s. 188; sygn. 988, s. 76; sygn. 985, s. 86; sygn. 817, s. 3; Archiwum Akt Nowych, Prezydium Rady Ministrów, Rektyfikaty, nr 4, t. 13, Wykaz funkcjonariuszy przyjętych do służby w czasie 1 stycznia – 25 czerwca 1931 r.; „Monitor Polski" 1932, nr 117; „Monitor Polski" 1933, nr 141; „Monitor Polski" 1934, nr 90; R. Hausner, *op. cit.*, s. 66.

Pobrane z czasopisma Studia Iuridica Lublinensia **http://studiaiuridica.umcs.pl**
Data: 25/11/2026 02:53:14

W województwie pomorskim Wiktora Lamota zastąpił Stefan Kirtiklis (18 listopada 1931 r.). Wojewodę wileńskiego Z. Beczkowicza 27 stycznia 1933 r. zmienił na krótko jako p.o. wojewody Marian Jankowski, a następnie urząd ten przekazano 16 lutego 1933 r. Władysławowi Jaszczołtowi. W Kielcach wojewodę J. Paciorkowskiego zastąpił 17 maja 1934 r. p.o. wojewody Stanisław Jarecki[22].

15 czerwca 1934 r. Bronisław W. Pieracki został ciężko ranny w wyniku strzału oddanego do niego przez zamachowca. Przewieziono go do szpitala, gdzie zmarł w czasie operacji. Początkowo motywy zabójstwa nie były jasne. Szybko i błędnie przyjęto, że dokonali tego działacze Obozu Narodowo-Radykalnego. Okazało się z czasem, że sprawcą był Ukrainiec, członek Organizacji Ukraińskich Nacjonalistów – Grzegorz Maciejko. Zamach był wstrząsem dla całego społeczeństwa Rzeczypospolitej. Józef Piłsudski poważnie zaniepokoił się stanem bezpieczeństwa wewnętrznego państwa i nakazał reorganizację polskich służb bezpieczeństwa, a władze poczęły zaostrzać kurs w polityce wewnętrznej. Już 17 czerwca 1934 r. Prezydent RP wydał rozporządzenie w sprawie osób zagrażających bezpieczeństwu i spokojowi publicznemu. Na jego podstawie premier Leon Kozłowski polecił utworzyć obóz izolacyjny w Berezie Kartuskiej. Minister spraw wewnętrznych Bronisław Wilhelm Pieracki został pośmiertnie mianowany generałem brygady, a jego pogrzeb stał się wielką manifestacją patriotyczną. Pochowano go w grobowcu rodzinnym w Nowym Sączu[23].

BIBLIOGRAFIA

Chajn L., *Polskie wolnomularstwo 1920–1938*, Warszawa 2005.
Encyklopedia Historii Drugiej Rzeczypospolitej, red. A. Garlicki, Z. Landau, W. Roszkowski, P. Stawecki, J. Tomaszewski, Warszawa 1999.
Gabinety Drugiej Rzeczypospolitej, red. J. Faryś, J. Pajewski, Szczecin – Poznań 1997.
Garlicki A., *Józef Piłsudski*, Warszawa 1990.

[22] Archiwum Akt Nowych, Prezydium Rady Ministrów, Spis protokołów posiedzeń Rady Ministrów – Skorowidz Uchwał Rady Ministrów, t. 66, pkt. 29/1, 29/4, uchwała nr 4 z dnia 30 stycznia 1933 r. – Mianowanie W. Beliny-Prażmowskiego wojewodą lwowskim, a J. Różnieckiego wojewodą lubelskim; A. Piber, *op. cit*., s. 471–474; W. Kozyra, *Urząd Wojewódzki w Lublinie w latach 1919–1939*, Lublin 1999, s. 83–84; R. Hausner, *op. cit.*, s. 60–63; *Kto był kim…*, s. 162–164.

[23] Derżawnyj Archiw Wołynskoj Obłasti (Państwowe Archiwum Wołyńskiego Obwodu w Łucku), Urząd Wojewódzki Wołyński, Wydział Społeczno-Polityczny, fond (f) 46, opis (op.) 9, sprawa (sp.) 2762, karta (k) 7, Pismo MSW do wojewody z dnia 14 listopada 1935 r. – Proces o zabójstwo śp. min. Pierackiego – zarządzenia prewencyjne; Dz.U. RP z 1934 r., nr 50, poz. 473; „Monitor Polski" 1931, nr 142; „Monitor Polski" 1933 nr 107, 108, 111; „Monitor Polski" 1934, nr 136; Z. Landau, *op. cit.*, s. 133. Szerzej na temat genezy, przebiegu i konsekwencji zabójstwa B.W. Pierackiego oraz procesu pomocników zabójcy, gdyż on sam nigdy nie został ujęty, zob.: W. Żeleński, *Zabójstwo ministra Pierackiego*, Warszawa 1995; *idem*, *Zabójstwo ministra Pierackiego*, „Zeszyty Historyczne" 1977, nr 25, s. 3–101; *idem*, *Jeszcze o zabójstwie Pierackiego i rozrachunkach polsko-ukraińskich*, „Zeszyty Historyczne" 1978, nr 46, s. 126–184.

Pobrane z czasopisma Studia Iuridica Lublinensia **http://studiaiuridica.umcs.pl**
Data: 25/11/2026 02:53:14

Gawryszczak M., *Bronisław Wilhelm Pieracki (1895–1934). Biografia polityczna*, Łódź 1914.
Hausner R., *Pierwsze dwudziestolecie administracji spraw wewnętrznych*, Warszawa 1939.
Kozyra W., *Polityka administracyjna ministrów spraw wewnętrznych Rzeczypospolitej Polskiej w latach 1918–1939*, Lublin 2009.
Kozyra W., *Urząd Wojewódzki w Lublinie w latach 1919–1939*, Lublin 1999.
Kozyra W., *Ustawowe uprawnienia ministrów spraw wewnętrznych i zarys ich realizacji w Rzeczypospolitej Polskiej w latach 1918–1939*, [w:] *Państwo – władza – społeczeństwo w dwudziestym wieku*, red. W. Kozyra, „Res Historica" 2004, z. 16.
Kto był kim w Drugiej Rzeczypospolitej, red. J.M. Majchrowski, współpr. G. Mazur, K. Stepan, Warszawa 1994.
Landau Z., *Pieracki Bronisław Wilhelm*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 26, Wrocław 1981.
Landau Z., Tomaszewski J., *Zarys historii gospodarczej Polski 1918–1939*, Warszawa 1981.
Mackiewicz-Cat S., *Kto to są „pułkownicy"*, „Słowo" 1935, nr 47 (5 maja).
Piber A., *Nakoniecznikow-Klukowski Bronisław Franciszek*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 22, Warszawa 1997.
Próchnik A., *Pierwsze piętnastolecie Polski Niepodległej. Zarys dziejów politycznych*, Warszawa 1983.
Stawecki P., *Słownik generałów Wojska Polskiego*, Warszawa 1994.
Żeleński W., *Jeszcze o zabójstwie Pierackiego i rozrachunkach polsko-ukraińskich*, „Zeszyty Historyczne" 1978, nr 46.
Żeleński W., *Zabójstwo ministra Pierackiego*, Warszawa 1995.
Żeleński W., *Zabójstwo ministra Pierackiego*, „Zeszyty Historyczne" 1977, nr 25.

SUMMARY

Bronisław Wilhelm Pieracki was an active member of political group developed around Marshal Józef Piłsudski. He succeeded in the Polish Army and got promoted to the rank of colonel in 1924. He took part in the coup d'état in May 1926 and became one of the most important members of the colonels' group that ruled Poland on behalf of Piłsudski since 1930. Bronisław W. Pieracki held an office of the deputy prime minister from 1930 to 1931. On 23 June 1931, he became a minister of the internal affairs of the Republic of Poland and held that post until his tragic death on 15 June 1934. Bronisław W. Pieracki's administrative politics was focused on maintaining peace and internal security. His main aim was to extinguish strike actions and mass demonstrations inspired by political opposition and caused mainly by a very difficult economic situation of Poland (the Great Depression from 1929 to 1935). He performed very well, gaining a reputation as an effective politician. Stanisław "Cat" Mackiewicz stated that 'Pieracki would handle even the most overwhelming revolution'. Minister Pieracki improved organization and functioning of the department of the interior by simplifying its structure and making staff reductions. Moreover, he carried out reforms of municipal associations introduced by the local government act from 1933. On 15 June 1934, Bronisław W. Pieracki was shot by a Ukrainian assassin Grzegorz Maciejko, a member of the Organization of Ukrainian Nationalists. Severely wounded, minister Pieracki died the same day. He was posthumously promoted to the rank of brigadier general and his funeral became a great patriotic event. He was buried in the family grave in Nowy Sącz.

Keywords: Bronisław Wilhelm Pieracki; administrative politics; minister of the internal affairs; minister of the home affairs; ministry of the interior; department of the interior, Józef Piłsudski; May Coup; the May 1926 coup d'état